

דמעות רותחות על ידיד נפשי הרב איתם הנקין הי"ד

ראשית היכרותי עם המנוח ז"ל אמנם הייתה רק לפני כשנתיים, כאשר התחלתי לערוך מחקר על המחלוקות ביישוב הישן בירושלים לפני כמאה וחמישים שנה; אבל לאחר זמן קצר חשתי שהכרתיו מאז ומעולם. באותה תקופה הצלחתי לשים את ידי על חומר רב ונדיר בנושא, אבל ריבוי החומר רק עירפל את הבנתי במשמעות ההתרחשויות שאירעו אז בעיר. התמקדתי בבירור הגורמים לחילוקי הדעות בין העדות והכוללים, אך העובדות התרבו והסתעפו, והתעצמה אי-הבהירות על הבהירות, כמאמר החכם 'מרוב עצים לא רואים את היער'...

אחד מעיקרי הסכסוך בעיר התרחש סביב היחס לר' יחיאל מיכל פינס, שמצד אחד היה

מאנשי בריתו של רב העיר רבי שמואל סלנט, ומאידך הוחרם ונרדף על ידי רבי יהושע ליב דיסקין 'הרב מבריסק' ומקורביו. הצלחתי לזהות שסכסוך זה היה אחת הסיבות העיקריות להתלהטות הרוחות בעיר, ושהוא השפיע עוד עשרות שנים על הקורה בירושלים. כמוכן שבמסגרת הבירורים שעשיתי עמדו לנגד עיניי גם מאמריו של הקדוש ר' איתם הנקין על הרב פינס; קראתי אותם כמה פעמים, חשתי שמחברם חי ונושם את סימטאותיה של העיר העתיקה בימים ההם, וחשבתי שאוכל להיעזר בו להבהרת התמונה. לכן יצרתי עמו קשר, וכאילו היכרנו מאז ומעולם הוא פתח לפני את אוצר ידיעותיו, שהיו מלוות במבט עשיר ומקיף על העיר ועל בעיותיה. מני אז כמעט שלא עברו שבועיים שלא שוחחנו טלפונית בליבון פרטים בסוגיה סבוכה זו והמשתלשל ממנה. מהכא להכא המשכנו לשוחח על סבו הגדול הגרי"א הנקין זצ"ל, כשאני תורם לו מקצת עובדות שהיו ידועות לי מאבי ז"ל ומאחרים שהכירוהו אישית, ואילו הוא שיתף אותי בדרכי עבודתו באיסוף החומר על הסבא ועל ההדרת ספרו, כשאנו מפליגים מליטא לארה"ב וחוזר חלילה.

רבות התכתבנו והרבה שוחחנו. בכל שיחה היה מקדים שהוא טרוד מאוד הן בלימוד והן בעריכת מאמרים, ולמרות כל זאת הקדיש בכל פעם מעט מזמנו עבורי. במשך תקופה מסוימת חקרתי את פרשת חיפושיו של ר' שמואל סלנט אחר רב שיעמוד לימינו כאשר הגיע לימי הזיקנה. גיליתי תעודות נדירות המאירות באור חדש פרשה סבוכה זו, אך לצערי לא היה לי עם מי לשוחח כדי להבהיר אותה לעצמי. אצלו מצאתי אוזן קשבת והבנה חודרת. אך לא היה קל להשיגו; התקשרתי אליו בטלפון פעמים רבות כדי ללבן את הסוגיה, ובחלק גדול מהמקרים לא היה זמין. פעמים רבות אשתי הגברת נעמה הי"ד הרימה את הטלפון, וכש"התלוננתי" פעם על כך שאני מתקשה לתפוס אותו טלפונית, כאשר אני מסביר לה שהעניין דחוף משום שאני מוכרח לפרסם את המאמר בעוד שבועיים, תשובתה הייתה אופיינית לאשת חבר: "בעלי מתעלה בתורה, וגם אני נזהרת שלא להפריע לו". בשומעי משפט זה בושתי ונכלמתי...

אבחנתו בקריאת תעודות הייתה חדה כתער. הוא דייק בכל מילה ואות, ויותר ממה שדייק באות הכתובה חקר ושאל והתעניין במילה ובמשפט שלא היו כתובים, שהיו חסרים בתעודה: למה הם חסרים? מה מנע את כתיבתם? שאלות שהתשובות עליהן עשויות להעלות את המחקר על דרך חדשה ונכונה. רמת הבנתו בכל סוגיה שהיא הייתה כשל ת"ח בוגר, כמי שכבר סיים מסכתות רבות בש"ס עם מפרשיהן. במקביל - צניעותו הייתה למעלה מהמשוער, ממש לא החזיק טובה לעצמו. ובכלל, תשובותיו ומסקנותיו היו שיא הישרות והתמימות. מעולם לא יישב את תמיהתו בתשובה דחוקה, וזהו מעלה נדירה ביותר! ישרותו הייתה מלווה אותו בכל דבר ועניין, הן בלימוד והן במחקר, וכמובן גם בהווית העולם הזה.

השיחה האחרונה בינינו התנהלה בין כסא לעשור, כשהתקשרתי אליו לאחל לו ברכת שנה טובה. העליתי לפניו בתוך הדברים את התמיהה הידועה על מאמרם 'לא היו ימים טובים לישראל כיום הכיפורים', איך זה שבנות ישראל היו עסוקות בענייני שמחה ומחולות דווקא ביום הנשגב והנורא הזה יותר מכל שאר ימות השנה!! על אתר ענה ואמר: "כל עובדה חיובית גורמת לשמחה, ומצב שלילי שנהפך לחיובי גורם לשמחה יתירה, כאור שניכר מתוך החושך. וזה העניין הפנימי של תשובה מאהבה, שהזדונות נהפכות לזכויות, דהיינו שכשהשלילי ביותר נהפך לטובה הוא גורם להתפרצות של שמחה. בנות ישראל בחרו במכוון ביום זה לעסוק בבניין ביתם באהבה, משום שאין אהבה כאהבת הקב"ה לעבדיו שסרחו אחרי שהתפייסו עמו".

עד כאן דבריו, וראויים הדברים למי שאמרם.

מעטים הדומים לו: אברך צעיר, שייף עייל ושייף נפיק, גדול בתורה ובחכמה, שאף שבילי ירושלים של פעם היו נהירים לפניו כשבילי גבעת שאול*... גדולה האבדה, ואין לה נחמה. יהי זכרו ברוך, ותהי נשמתו צרורה בצרור החיים.

* בימים אלו אני באמצע עריכת מאמר מכוון על התערבותו של הגאון ר"ד פרידמן זצ"ל מקרלין, גיסו של רי"מ פינס, בענייני הרבנות בירושלים, נושא שהיה קרוב לליבו של ר' איתם הי"ד. בל"נ הדברים יפורסמו ב'המעין' לזכרו.